

Ivan Zrinušić, Osijek (Hrvatska)

Motika

Autobus bi dolazio po nas na Gajev trg oko pet i dvadeset jer smo do šest trebali biti u polju. Putem bismo se zaustavili još dvaput, kako bi se ukrcao i nekoliko ljudi iz prigradskih naselja. Radilo se o vrlo trošnu vozilu, s velikim prozorima koji se nisu mogli otvoriti i sa sjedalima kojima je, ispod izlizanih ostataka tkanine, virila metalna konstrukcija. Izjutra, u vrijeme polaska, s ustajalim vonjem znoja stopili bi se slatkasti mirisi jeftinih dezodoransa kojima je bio sklon mlađi dio naše radne skupine; do vremena povratka dezodoransi bi ishlapjeli te bi se osjećao samo vonj znoja, onog starog i onog novog. Žive boje neba u svitanjima nadimale su mi pluća i u jutarnjoj vožnji često sam zamišljao kako putujem na određite udaljenije od lokalnih poljoprivrednih površina. Obuzdavao sam maštu pa te slike nisu obuhvaćale konkretna mjesta i gradove, zamišljao sam samo da će putovanje potrajati. Izići na autocestu, skloniti pogled s vertikalne arhitekture, umiriti volju.

Dok ne bismo stigli, uglavnom bismo bili šutjeli, što zbog buke koju su stvarali motor, sjedala, karoserija, šasija, vrata, prozori i metalne ploče kojima je bio obložen pod, što zbog toga što se većina još nije bila razbudila. Neki bi u vožnji i zaspali. No predradnica, stamena žena stara oko pola stoljeća, svakog bi jutro, od ukrcaja do iskrcaja, prodornim a visokim glasom neumorno komentirala jučerašnje vijesti iz domaće politike i vremensku prognozu. »O, jebem ti sunce Isusovo!« znala je razočarano psovati već tada, kad bi nas svjetlost nesretne užarene zvijezde tek počinjala preuzimati. U njezinu proklinjanju vremena i Sunca bilo je prigušene radosti, kao da joj je djelomično drago zbog toga što su vrućine nesnosne. Podsjećalo je to na školsko doba, kad i besprijeekorni odlikaši protestiraju protiv blic-testova premda znaju da će dobiti dobru ocjenu.

Već prvog radnog dana u masi naših pocrvenjelih i obespamećenih lica jedno se izdvajalo: ono visokog, koščatog, prirodno tamnoputog četrdesetogodišnjaka, istovremeno ozbiljno, zbog prodorna, tvrda pogleda iz kao ugljen crnih očiju, i blago, zbog nježnih, gotovo djetinjih crta. Činio se kao čovjek koji se ne rasipa osmijesima. Za razliku od ostalih muškaraca koji su mahom bili naprosto neobrijani, on je imao njegovanu prosijedu bradu dugu nekoliko centimetara i jedini je u polju nosio naočale. To da se radi o profesoru matematike koji je, kako nije mogao pronaći prikladniji posao, godinama krpao kraj s krajem radeći sezonske poslove u poljoprivredi

i onome što je ostalo od industrije, saznat ću naknadno i slučajno, iz razgovora drugih. On sâm nije bio razgovorljiv.

Od šest do deset sati bilo je podnošljivo, no oko pola jedanaest, kad bi završila pauza za užinu, povodom koje bismo se sklanjali u žgoljav hlad stabala između makadama i polja, Sunce bi već mnogo jače grijalo pa bi svaki pokret tijela bio znatno naporniji. Neki su si povratak olakšavali šalom, a bilo je i onih koji bi zapjevali. Sâm posao nije bio toliko težak, ima daleko težih, no zbog vrućine bismo do podneva svi počeli posustajati. Šale bi se prorijedile i pjesma bi zamrla; vrlo brzo našli bismo se u potpunoj tišini, prekidanoj tek kojim uzdahom ili psovkom.

Jednog dana, oko sat prije kraja radnog vremena, valjda ne mogavši više podnijeti mir, predradnica se oglasila: »A gdje nam je profesor?!« On je bio nekoliko metara iza mene, na začelju, a ona je bila petnaestak metara ispred mene, na čelu skupine. Kako nitko nije odgovorio na pitanje, zastala je s poslom, značajno uprla mesnate dlanove o kukove i osvrnula se. »A tu si ti, ljepoto moja!« ciknula je ugledavši ga. Osvrnuo sam se i ja: prodornost njegova pogleda bila je ustupila mjesto mješavini panike i beznađa. Odjeća mu je bila posve natopljena znojem, kao, uostalom, i svima ostalima. Blago se osmiješio na njezine riječi i nastavio čupati. »Ajde, profesore, pa jesi muško ili pederčina!« nasmijala se. »Šta si se stiso, neće ti kukuruz ništa!« Uvidjevši da se profesor neće oglasiti, vratila se poslu i zapjevala.

Oko četrnaest sati objavila je da će, kad dođemo do kraja reda, biti dosta za taj dan. Petnaestak minuta kasnije vraćali smo se kroz kukuruz na drugi kraj polja, onamo gdje je bilo stablo kraj kojeg smo bili ostavili torbe i ruksake, a gdje nas je trebao pokupiti autobus. Profesor je ovog puta bio na čelu kolone; grabeći dugim koracima, izgledao je kao da ide ususret samom Stvoritelju. Usta su mi bila potpuno suha i nije mi se sviđalo to što sam ranije popio svu vodu koju sam bio ponio.

Podsmjehujući se vlastitoj neumjerenosti i kratkovidnosti, sjetio sam se kako smo, kao djeca, dok smo ljeti igrali nogomet, znali trpjeti žeđ do krajnjih granica. Za školskih praznika našli bismo se oko devet ili deset sati, svatko s bocom napitka, i po cijeli dan igrali bismo nogomet; na ručak su, kasnije poslijepodne, išli samo oni kojima su roditelji to izričito bili naložili, a i oni nevoljko i uz barem pola sata zakašnjenja. U bocama su obično bili sokovi za razrjeđivanje, no neki od nas, uključujući i mene, više su voljeli običnu vodu. Nama bi roditelji uoči izlaska iz kuće stavili plastičnu bocu u zamrzivač pa bi na igralištu ili livadi voda dulje ostajala hladna. Sokovi su uglavnom već ispočetka bili mlaki. A možda su roditelji smatrali kako sokove za razrjeđivanje ne valja zamrzavati? Kako god, sokove i vodu popili bismo već do podneva. I potom bismo i dalje

igrali, i igrali, svaka minuta tog besmislenog naganjanja lopte bila je dragocjena, i rijetko komu padalo je na pamet odlaziti kući po novu tekućinu ili u kakav lokal moliti za čašu vode sve dok ne bismo potpuno onemoćali i dok potreba ne bi postala posve ozbiljna. Hodajući prema drugom kraju polja, prisjećao sam se blaženstva koje bih bio osjetio napivši se, u tim prilikama, kao dijete, hladne vode, i žudio za njim, za obnovom želje za životom i samog života. Hodati, pričekati autobus, pričekati kraj vožnje, hodati: kraj žeđi.

Sljedećeg jutra odgađao sam alarm te se probudio kasno, tek nešto prije pet, pa sam na brzinu pojeo šnitru kruha sa sirom, i, utrpavši užinu i vodu u ruksak, izjurio iz stana. Prvu cigaretu zapalio sam tek na ulici i na autobusnu stanicu stigao sam omamljen nikotinom, halapljivo uvlačeći posljednje dimove. Činilo se kako će dan biti kao i onaj prije njega; nebo je bilo modro, ljubičasto i crveno. Bacio sam opušak i stao pokraj Šefa, možda metar i šezdeset centimetara visoka dvadesetpetogodišnjeg momka bistrih plavih očiju i klempavih ušiju. Nadimak mu je bio Šef jer se ljudima često tako obraćao: »Šefe, koliko je sati?«; »Šefe, imaš cigaru?«

»Nisam ništa spavo«, pohvalio se otpustivši iz usta oštar pivski zadah.

Dopola spuštenih kapaka i smanjenih zjenica, oči su mu zaista djelovale umorno.

»Zašto?« rekao sam.

»Ma brat, zapeo s bratom.«

»Šta vam bi?«

Nakon što dugim, inspektorskim pogledom u mojim očima nije otkrio dovoljno ozbiljnosti, osmiješio se.

»Ma imo burajz love pa kao pivkana nekog. I ošli pred zgradu na klupu i sjedimo i znaš. I zatvori se trgovina pa ajd di ćemo, ajd u *City*... I dovukli se do *Cityja*, a jebe se njemu, nejde on ujutro radit. A i meni se mal otvorila dizna, pa znaš. I još znam konobara, a dobar dečko, pa daj popij nešto, i tu popio i ovaj, i tak... Neka ženska bila, onak, mršava, kaže ide...«

Tiho je podrignuo, što nas je ovilo okrutnom mješavinom zadaha piva, nekog variva i želučane kiseline.

»Kaže ona, ide u Našice«, nastavio je. »Sama onak sjedi, kaže vraća se kuć. Reko, i ja bi se vratio kuć, al nije me baš skužila. He. Reko, ma nije ni bitno, daj popij i ti. A nije teško *daj popij i ti* kad burajzova lova... He. I onda, znaš kad ti dođe, tolko se nakvasiš i više se ne napijaš, onak ne

osjetiš više alkohol. E, a burajza već uvalo, a ja se počeo trezvit. Uzeli još grah, burajz onak srče a glava mu pada u tanjur. I vrisne on, gledam šta je, nos umočio, ono vrelo, puši se. I gledam, pol četiri, pa di pol četiri, pa idem trknit po jauznu pa drito tu na Gajev, neću ni spavat...«

Stigao je autobus pa smo se ukrcali. On i ja sjeli smo jedan pokraj drugog. Profesor je, kao i inače, sjedio na jednom od zadnjih sjedala, između dviju žena svojih godina.

»Jao, sakad ova počme«, rekao je Šef, sumnjičavo zabacujući pogled prema predradnici. »Šefe, ubijem ja malo oko, a ti pazi da nas neko ne ukrade.«

Kad smo stigli, udario sam ga laktom u ruku, no to ga i nije uzбудilo. Promrmljao je i nastavio spavati. Ostali smo posljednji u autobusu; predradnica je stajala kod prednjih kotača i gledala u našem pravcu.

»Šefe, trebalo bi van«, rekao sam.

»Am, am«, rekao je.

Prodrmao sam ga, nije djelovalo. Poskočio je kad sam ga preko majice uštipnuo za bradavicu.

»Treba izaći«, rekao sam.

I izišli smo.

Taman prije pauze za užinu predradnica je, kao i dan ranije, zastala te uprla dlanove o kukove. Osvrnula se prema profesoru: »A vidi ljepotana mog, što se znoji...! A jel jedva čekaš pauzu, a? Jel da da jedva čekaš pauzu? Vidi ga što se zajapurio, a nije ni podne. E, moj profesore, pa nije ti motika matematika, pa da vrtiš olovkicu i ne radiš ništa! S motikom se radi!« Kako dan nije bio značajnije odmakao, profesorov pogled još je bio oštar; podigao je glavu prema predradnici i također zastao s poslom. Potom se okrenuo od nje i, položivši ruke na potiljak i ispreplevši im prste, zagledao se nekamo u daljinu, kao da razmišlja kamo će na godišnji odmor. »Misliš o svojoj olovkici, ha?« rekla je ona. »Samo ti misli, profesore, al nemoj dugo, treba doć do kraja reda! Ajmo, ljudi, još malo!«

Kad smo posjedali oko stabla, oči iznurenog Šefa izgledale su kao da će prsnuti u dupljama. Bjeloočnice su mu bile gotovo potpuno krvave. Brzo se bacio na sendvič, glasno žvaćući i oblizujući se. U sendviču je, lijepo se vidjelo, imao sirni namaz, debele kriške uskog parizera i kolutove zelene paprike. Kad je pojeo prvi sendvič, strusio je svu vodu iz boce i navalio na drugi.

U mojem sendviču bili su sir i margarin. Kad sam pojeo, iz staklene bočice istresao sam si nekoliko tableta na dlan, ubacio ih u usta i popio.

»To će te u grob oterat«, važno je rekao Šef.

U boci je još bilo leda; voda je bila savršena za piće. Zapalio sam cigaretu i uvukao dim što sam dublje mogao.

»Šta ti brat sad radi, spava?« rekao sam.

»Spava volina, nego šta.«

»Koliko ima godina, stariji od tebe?«

»Dvajs osam. Ma radio ti on po nekim firmama, pa u Šećerani par godina, al dopizdilo mu. Ide van, ne da mu se više ovu robiju ovdje.«

»Di van?«

»A mislio je Njemačku pa na kraju Irska. Nije to još sto posto, al ono, ima tam ekipu, svi njegovi već ošli. Mora papire izganjat i ode. Najesen valda.«

»Ćeš i ti za njim?«

»Ma ne. Ma koji ću kurac. Irska, da ne bi.«

Nebo je bilo potpuno modro, ponegdje s kakvom tanašnom mrljicom od oblacića. Odvažno Sunce pripovijedalo je priču koju nismo željeli shvatiti. Popio sam još koju tabletu.

»Šefe, to će te u grob oterat, pazi šta ti kažem.«

Kako je dobro ne biti žedan, mislio sam, kako je dobro sjediti. Iz nekog razloga sjetio sam se noćnih grabežljivaca ćukova, pokušavao sam se domisliti riječi koja bi najbolje opisala njihovo glasanje. Cikanje, ikanje, sviljenje, svikanje... Nijedna nije potpuno pogađala. Kaže se da oni skviče, ali to zvuči previše svinjski i pseći. Mali ćukovi, još nesposobni za lov, uvečer se veru na stabla, gdje će čekati da im roditelji donesu kakva miša, kukca ili žabu: noć je duga, a praznina u želucu sve teža. Stoga su glasni, kako bi signalizirali roditeljima gdje se točno nalaze, da ih ovi lakše pronađu s hranom, navodno svaki mladi ćuk ima jedinstveno, u obitelji prepoznatljivo glasanje. U kasno proljeće oni noćima galame s obližnjeg drveća i uljuljkavaju me u san.

Tog dana posao smo obavljali neobično brzo: već oko jedan bili smo nadomak ispunjenju nepisane norme. Ponekad pri fizičkim poslovima dođe do takve usklađenosti; zapravo ništa ne bude drukčije nego inače, ali kao da ljudi odnekud izvuku dodatni elan, nastupi mahnita, bezrazložna odlučnost, protivna svakoj logici i smislu. Maštao sam o vrućoj kavi i hladnoj vodi, to me nosilo. Kava iz šalice, voda iz tuša. Šef se nakon užine bio znatno oporavio pa je stao žihahno pjevušiti različite jugoslavenske hitove iz osamdesetih: »Magazin«, »Nove fosile«, »Zanu«. S vremena na vrijeme zastao bi i zavrtio bokovima. Opće raspoloženje moglo se ocijeniti dobrim.

Oko pola dva tišinu je presjekao profesorov glas.

»Je li, baba,« povikao je, »a znaš ti tablicu množenja ili pitaš motiku za rezultat?«

Tako povišen, glas mu je imao tanju, svjetliju boju nego inače. Svi smo prestali s poslom. On si je prelazio rukom preko lica, otirući znoj, a predradnica se okrenula i stala napinjati mišiće oko očiju u njegovu pravcu.

»Nedo,« dramatično je rekla jedna žena, »izgleda da on to tebi...«

»Ti to meni?« doviknula je ova.

»Kome drugom, najtuplja si ovdje«, rekao je on vrativši naočale na lice. »Ovo su uglavnom fini ljudi, vidi se da znaju čitati, pisati, ne samo množenje. A za tebe nisam siguran pa pitam. Jel poneseš motiku u trgovinu, da ti zbroji za kruh i mlijeko?«

Gledala ga je kao dijete akrobate kad ga se prvi put odvede u cirkus.

»Ili prebireš po prstima, dva puta dva, dva puta tri... Možda imaš neku komšinicu, pa je pošalješ na zadatak? Neku s klikerom za brojeve? A možda i muža imaš, a?«

»Profesora udarilo sunce!« ciknula je predradnica.

»Udarilo, udarilo, ali ja ću doći sebi, a ti ćeš i sutra biti to što jesi...«

»Ajde, udarilo te sunce pa baljezgaš... Ni prvi ni zadnji!«

»Znači, nemaš muža? Motika odrađuje? Znaš li ti, crve nepismeni, gdje bi bila bez matematike?! Ustvari, ti bi bila, pa bila bi i dalje tu na njivi, eto gdje bi bila! Ali ne bi te kući autobus vozio, znaš! Malo bi prohodala ili konja zajahala! Pička ti materina koja te otelila!«

»Dosta, šefe, vratio si joj«, rekao je Šef autoritativno. »Daj da završimo, da idemo kući.«

Profesor se zablenuo u Šefa, kao da mu je ovaj odao tajnu. Potom se ležerno vratio poslu. Predradnica je psiknula i odmahнула rukom te smo i mi ostali nastavili čupati. Kava i voda, mantrao sam u sebi, kava i voda. U jednom trenutku okrenuo sam se prema profesoru i vidio da maramicom briše suze. Šutjeli smo dok predradnica nije objavila: »Dosta za danas!«

Šef je u autobusu ponovno zaspao. Anđelku je glava svako malo klizila na moje rame. Nije mi to godilo. Gledajući u svoje izdužene, grbave prste, vagao sam bih li ga podbo u rebra ili ne. Ponovno sam se ovlaš okrenuo prema profesoru: sjedio je na istom mjestu kao inače, ali sâm. Blesavo je zurio preda se. Imao sam snažan osjećaj da ga, nakon što izidemo iz autobusa, više neću vidjeti. I nisam ga vidio.